

Izvorni znanstveni rad.
Prihvaćen: 15. prosinca 2024.

JEZIK OSNOVNOŠKOLSKIH UDŽBENIKA: PRAVOPISENE DVOSTRUKOSTI IZMEĐU NORME I PRAKSE¹

Andrea Sentić, mag. prim. educ.
Osnovna škola „Lapad”
Dubrovnik

doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Split

Sažetak: U radu se analiziraju tri normativna problema: pisanje niječnice *ne* u zanijekanom obliku prezenta glagola *htjeti*, pokriveno *r* te (ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. Raščlamba se provodi provjerom jezične prakse u osnovnoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama za pet školskih predmeta od prvoga do četvrtoga razreda. Cilj je utvrditi u kojoj su mjeri pravopisna rješenja u nastavnim materijalima usklađena s rješenjima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji je od 2013. preporučen za uporabu u školama.

Potvrđena je uporaba dvostruke pravopisne norme s većim udjelom sastavljenoga pisanja zanijekanoga prezenta glagola *htjeti*, pisanja *e* iza promatrane zaporničke skupine s *r* te negubljenja *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

Rad problematizira i jezičnopolitički aspekt pravopisne standardizacije te ističe važnost upoznavanja učenika s povijesnim inačicama pravopisnih rješenja. Premda je za niže razrede osnovne škole nužno osigurati stabilnu normu, u višim razredima korisno je učenicima omogućiti uvid u pravopisne promje-

¹ Rad je prerađen i dopunjen tekst istraživanja iz diplomskoga rada A. Sentić (2023) koji je obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu pod mentorstvom A. Milinović Hrga.

ne kako bi razvili dublje razumijevanje jezične standardizacije i kritički odnos prema jeziku.

Ključne riječi: pravopisne dvostrukosti, normativna usklađenost, pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, pokriveno *r*, (ne)gubljenje *d* i *t*, obrazovna standardizacija.

1. UVOD I PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Pravopisna norma u hrvatskome jeziku rezultat je niza jezičnopolitičkih odluka često određenih društvenim i političkim kontekstom, što je dovelo do pravopisnih dvostrukosti prisutnih u jezičnoj praksi i obrazovnim materijalima. Budući da su osnovnoškolski udžbenici i radne bilježnice ključni alat u oblikovanju jezične pismenosti učenika, važno je ispitati u kojoj su mjeri oni usklađeni s propisanom normom i kako ta usklađenost (ili njezin nedostatak) utječe na učenike.

Jezična nesigurnost kod učenika može biti rezultat nedosljednosti u školskim materijalima, ali i širih jezičnih politika koje nisu uvijek jednoznačne. Ako pravopisne norme u udžbenicima nisu dosljedne ili se mijenjaju tijekom obrazovanja, učenici se mogu susresti s poteškoćama u usvajanju standardnoga jezika. Također, s obzirom na činjenicu da su pravopisne norme u hrvatskome jeziku povijesno bile predmet rasprava i kompromisa, postavlja se pitanje u kojoj je mjeri opravdano potpuno isključiti alternativne oblike te bi li njihovo objašnjavanje moglo pridonijeti boljem razumijevanju jezične standardizacije kod učenika.

U ovom se radu analiziraju tri pravopisna problema – pisanje zanijekanoga prezenta glagola *htjeti*, bilježenje dvoglasnika nakon pokrivenoga *r* te (ne)gubljenje glasova *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tk*. Provjerava se jezična praksa u udžbenicima i radnim bilježnicama za razrednu nastavu, i to iz predmeta Hrvatski jezik, Matematika, Priroda i društvo, Glazbena kultura i Vjeronauk. Ti su normativni problemi izabrani zato što su posljednjih desetljeća postojala različita pravopisna rješenja te su se za uporabu u osnovnim i srednjim školama propisivala i preporučivala različita rješenja. Cilj je utvrditi razinu usklađenosti primjera iz odabranih udžbe-

nika s normama *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, koji je od 2013. godine preporučen za uporabu u obrazovnim institucijama. Ova analiza pravopisnih norma u školskim udžbenicima s jedne strane ispituje usklađenost nastavnih materijala s propisanom normom, a s druge otvara pitanje pristupa pravopisnoj poduci u školama te opravdanosti isključivanja ili dopuštanja alternativnih rješenja.

Frančić, Hudeček i Mihaljević (2006) ističu da standardizacija pravopisa nije samo pitanje normativnih odluka, već i usklađenosti s jezičnom praksom. Unatoč naporima da se pravopisne dvostrukosti smanje, određeni oblici i dalje opstaju zbog tradicije ili učestalosti u uporabi. Upravo to potvrđuje i ovo istraživanje – iako je pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2013. godine jasno označio preporučene oblike, pokazat će se da u udžbenicima i dalje postoje primjeri koji odstupaju od te norme.

Bakota (2011) naglašava kako su udžbenici ključni za prijenos jezičnih norma, međutim uočava da udžbenici različitih izdavača često nisu usklađeni s preporučenim pravopisnim rješenjima, što stvara dodatnu zbrku među učenicima i nastavnicima. Takve spoznaje pokazuju da je unatoč naporima standardizacije, potreba za dosljednom primjenom pravopisnih rješenja u školama još uvijek prisutna. Analiza provedena u ovom radu potvrđuje taj problem: iako većina udžbenika dosljedno upotrebljava preporučene oblike, neki materijali (posebno lektire i dodatni nastavni materijali) sadržavaju inačice koje nisu u skladu s preporučenim standardom. To potvrđuje i istraživanje Nemeth-Jajić (2022), koja je istraživala gramatičke i pravopisne izbore u suvremenim osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima hrvatskoga jezika te zaključila da treba pomnije oblikovati jezični sloj udžbeničkoga teksta.

O neusklađenosti matematičkih udžbenika i pravopisne norme pisale su Glasnović Gracin i Cvikić (2014). Gazdić-Alerić i Rogina (2021) u svojem su istraživanju, među ostalim ciljevima, provjeravale i jezičnu pravilnost teksta u matematičkim udžbenicima i radnim bilježnicama za razrednu nastavu. Također su potvrdile brojna odstupanja na pravopisnoj, gramatičkoj i leksičkoj razini.

Upravo ti teorijski uvidi opravdavaju potrebu za analizom školskih udžbenika i radnih bilježnica kako bismo utvrdili u kojoj se mjeri pravopisna praksa u nastavi podudara s preporučenim normama.

2. PREGLED RAZLIČITIH PRAVOPISNIH RJEŠENJA TRIJU NORMATIVNIH PROBLEMA

U ovom se poglavlju prikazuju rješenja za tri normativna problema koja su dio pravopisne norme: pisanje zanijevanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, pisanje dvoglasnika iza pokrivenoga *r* te (ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. Posljednja dva problema u prvom redu pripadaju gramatičkoj normi, ali u suvremenim se hrvatskim pravopisima uobičajilo da se ona donose u okviru pravopisnih priručnika, tako ih ovdje prikazujemo kao pravopisno pitanje.

Ne donosi se prikaz rješenja u svim objavljenim suvremenim pravopisima (primjerice ne donose se rješenja *Hrvatskoga pravopisa* u izdanju Matice hrvatske), nego se glavninom promatraju oni pravopisi koji su u Republici Hrvatskoj od 1990. bili propisani kao službeni za školsku uporabu, što je u skladu s postavljenim ciljem rada.

2.1. PISANJE ZANIJEKANOGA OBLIKA PREZENTA GLAGOLA HTJETI

Autori Babić, Finka i Moguš započinju suvremenu pravopisnu praksu dorađivanjem svojega *Hrvatskoga pravopisa* iz 1971., tzv. *londonca*. U izdanjima toga pravopisa ²1994., ³1995. i ⁴1996. utvrđen je dvostruki način bilježenja: *neću* i *ne ću*. Upravo je četvrto izdanje toga pravopisa iz 1996. s dvostrukim, i sastavljenim i rastavljenim rješenjem pisanja toga oblika glagola *htjeti*, Ministarstvo kulture i prosvjete Republike Hrvatske odobrilo za uporabu u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske (Babić, Finka i Moguš, 1996, neobrojeno). Autori ističu da se riječ *ne* piše odvojeno od glagola, ali napominju: „Tako se može pisati i *ne ću*, *ne ćeš*, *ne će*, *ne ćemo*, *ne ćete*, *ne će* uz sastavljeno pisanje *neću*, *nećeš*, *neće*, *nećemo*, *nećete*, *neće*“, bez dodatnoga objašnjenja (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 75).

Zaokret nastupa od petoga izdanja Babić-Finka-Moguševa *Hrvatskoga pravopisa* 2000. kada uklanjaju dvostrukost i propisuju isključivo rastavljeno pisanje zanijevanoga oblika glagola *htjeti*. Takav propis ostaje i u svim sljedećim izdanjima: ⁶2002., ⁷2003., ⁸2004., ⁹2006.

Suautori Babić, Ham i Moguš 2005. objavljuju *Hrvatski školski pravopis*. Naglašuju da su ukinuli nepotrebne dvostrukosti kako bi izašli ususret korisnicima. O pisanju zanijevanoga oblika prezenta glagola *htjeti* zaključuju: „Niječnica *ne* piše se rastavljeno od glagola: npr. *ne gubim, ne znam, ne čitaj (...)* Tako se niječnica piše rastavljeno i od zanačasnoga oblika glagola *htjeti*: *ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će.*” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 50). Isto se primjenjuje i u sljedećim izdanjima: ²2008., ³2009., ⁴2012. Za taj je *Hrvatski školski pravopis* iz 2005. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa izdalo preporuku kojom se odobrava njegova uporaba u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske (Babić, Ham i Moguš, 2005, neobroćeno).

Nakon smrti Božidara Finke *Hrvatski pravopis* nastavljaju dorađivati Babić i Moguš te 2011. objavljuju novo izdanje. Ono je bilo usklađeno sa zaključcima tadašnjega Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika. U poglavlju *Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi* ističu: „Rastavljeno od glagola piše se niječna čestica *ne*: *ne znam, ne rekoć, ne čitali, ne pjevaj, ne bić, ne iskopasmo, ne ćuđahu se, ne čitajuć.* Tako se piše i *ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će.*” (Babić i Moguš, 2011, str. 64).

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavio je 2013. mrežnu i tiskanu inačicu *Hrvatskoga pravopisa*. U njegovu *Predgovoru* autori naglašavaju da su u pravopisnim rješenjima slijedili pravopisnu tradiciju te da nisu mijenjali rješenja jednaka u svim suvremenim pravopisima. Nadalje, iznose činjenicu kako su promijenili rijetka rješenja u skladu s načelima sustavnosti, ovjerenosti i potvrđenosti u uporabi (Jozić i sur., 2013, str. 7). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske izdalo je 31. srpnja 2013. godine preporuku za uporabu *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske (Jozić i sur., 2013, neobroćeno).

U poglavlju *Sastavljeno i nesastavljeno pisanje* navodi se da se kao jedna riječ pišu „niječni oblici prezenta glagola htjeti: *neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće.*” (Jozić i sur., 2013, str. 58), no „zbog tradicijskih razloga dopušteno je pisati i *ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će.*” (Jozić i sur., 2013, str. 121). Valja ovdje pojasniti kako se u ovom pravopisu razlikuju *preporučena, dopuštena i istovrijedna* inačica. Preporučena inačica ima prednost pred drugom inačicom koja se navodi te se preporučuje za školsku i opću uporabu. Autori naglašavaju kako se tom inačicom treba koristiti u školskim udžbenicima i učiti u školi te se samim time nalazi u osnovnome tekstu pravopisa (Jozić i sur., 2013, str. 3). Dopusnene se inačice nalaze u poglavlju *Napomene* te nemaju normativnu prednost, ali se ne zanemaruju zbog tradicije ili čestoće uporabe (Jozić i sur., 2013, str. 3). „Istovrijedne inačice prisutne su u iznimnim slučajevima jer su obje podjednako potvrđene u uporabi ili zbog toga što jedna ima prednost na temelju načela sustavnosti, a druga na temelju tradicijskoga načela ili načela uporabne čestoće.” (Jozić i sur., 2013, str. 3). Prema tome, za školsku uporabu vrijede preporučena rješenja u navedenom Pravopisu.

Tablica 1 donosi pregled svih navedenih rješenja pisanja zanijekanoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti*.

Tablica 1.: Pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti* od drugoga izdanja Babić-Finka-Moguševa pravopisa (1994.) do institutskoga pravopisa (2013.)

Autori	Naslov	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	1994., 1995., 1996.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će i neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2000., 2002., 2003., 2004., 2006.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>

Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš	<i>Hrvatski školski pravopis</i>	2005.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Stjepan Babić, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2011.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (glavni urednik: Željko Jozić)	<i>Hrvatski pravopis</i>	2013.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će i neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>

2.2. POKRIVENO R

Pokrivenim *r* naziva se skupina „suglasnik + *r* + *je*” koja pripada istomu morfemu, a „*je*” je pokraćeni jat. Pokriveno *r* jedno je od aktualnih pitanja hrvatskoga pravopisa već niz godina, a problem pisanja pokrivenoga *r* prvi se put spominje još u Bečkome književnom dogovoru 1850. Oblici s pokrivenim *r* bili su dijelom jezika hrvatske književnosti, smatrali su se hrvatskom morfonološkom osobitosti (Maretić, 1899, str. 104–105; Florschütz, 1916/2002, str. XXXII, 8), ali u praksi su, osobito u 20. st., takvi oblici često mijenjani onima isključivo bez *j* (Babić, 2005, 1995, 2000). Babić ističe kako nije samo problem pisanja već i izgovora pokrivenoga *r* te da je problem nastao jer „većina Hrvata nisu izvorno jekavci, a još manje ijekavci, nego su kao štokavci većinom ikavci, a u malo manjoj mjeri i(j)ekavci i ekavci” (2005, str. 8). Nedoumica o pisanju *je* ili *e* iza takva *r* prisutna je i danas.

Prema *Hrvatskom pravopisu* suautora Babića, Finke i Moguša, „kratko *je* nastalo je kraćenjem sloga na mjestu dvoglasnika u suglasničkoj skupini s pokrivenim *r* piše se *e* ako dolazi u šest riječi i tvorenića od njih, a to su: *vrijeme, srijeda (sred), privrijediti, upotrijebiti, trezven* i *naprijed*, u ostalima se moglo pisati *je* ili *e*.” (2004, str. 11).

Već od trećega izdanja 1995. u *Predgovoru* najavljuju promjenu u vezi s pravilom iza pokrivenoga *r*, uz oblike *strelica, vredniji, bezgrešan* itd. „dopušten je na tima mjestima i glasovni skup *je*” (Babić, Finka i Moguš, 1995, nebrojčeno). Četvrto izdanje iz 1996., koje je bilo propisa-

no za školsku uporabu, dopušta dvostruko pisanje: *bezgr(j)ešan, gr(j)ešnik, kr(j)epak, odstr(j)el, spr(j)ečavati, str(j)elica, zavr(j)eđivati...* (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 40).

Nadalje, isti su autori 2004. objavili osmo izdanje u kojem već u *Predgovoru* napominju kako „ne uvode nikakva nova pravila, već samo u vezi s pet osnovnih riječi, *brijeg, brijest, drijen, drijemati i trijebiti* te tako uklanjaju dvostrukosti u pisanju *e/je* iza pokrivenoga *r*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 12). U poglavlju *Glasovi i glasovni skupovi* izdvajaju glas *j* navodeći primjere *grješnik, pogrješka, strjelica*. Istomu su problemu posvetili i poglavlje *Pisanje dvoglasnika ie* u kojem ga pobliže objašnjavaju. „Kao što je rečeno, u hrvatskome književnome jeziku postoji dvoglasnik *ie* koji se nekad pisao *ie*, a posljednjih se stotinu godina piše *i/je*, izuzevši djelomičan prekid za NDH. Pravilo je za pisanje toga dvoglasnika u načelu jednostavno: gdje se izgovara dvoglasnik, tu se piše *i/je*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 36). Dodaju i „kad je *r* posljednji glas u stalnoj zatvorničkoj skupini, tada u oblicima i tvorenicama od četiriju riječi *vrijeme, privrijediti, upotrijebiti, naprijed* dolazi *e*, u ostalih *je*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 41). Navode dvije skupine primjera: primjeri običnih riječi u kojima dolazi *e* kao što je već istaknuto (*vremena, privreda, upotreba...*) i primjere ostalih običnijih riječi samo s *je*. Valja istaknuti sljedeće primjere:

- *brijeg: brjegovi, brjegovit(ost), brješčić, brježuljkast, brježuljak*
- *grijeh: bezgrješan, bezgrješno, bezgrješnost, grijehota, grješan, grješnica, grješnik*
- *strijela: nastrjeljivati, odstrjel, strjelast, strjelica*
- *vrijediti ('biti na cijeni'): bezvrjedniji, vrjedniji, vrjednovanje, vrjednovati* (Babić, Finka, i Moguš, 2004, str. 42-43).

Babić, Ham i Moguš u *Hrvatskome školskom pravopisu* uklonili su dvojnosti za koje su smatrali da su se pokazale manje potrebnima. Posebno ističu problem pisanja pokrivenoga *r*, objašnjavajući najprije kako se „u pokraćenom slogu može pisati *e* na mjestu dvoglasnika, ali samo iza zaporničke skupine u kojoj je drugi *r*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 23). Navode sljedeće primjere: „Piše se *e* na mjestu *i/je* iza pokrive-

noga *r* samo u oblicima i tvorenicama četiriju riječi: *vrijeme* (poluvrijeme, nevrijeme), *privrijediti*, *upotrijebiti*, *naprijed*:

- *vrijeme* > *vremena*, *vremenski*, *poluvremena*, *nevremena*
- *privrijediti* > *privreda*, *privredni*, *privrednik*, *privredni*
- *upotrijebiti* > *upotreba*, *upotrebljiv*, *upotrebljivost*, *zloupotreba*
- *naprijed* > *napredak*, *naprednost*, *napredovati*, *naprednjački*” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 23).

Objašnjavaju kako nesvršeni oblik glagola *privrijediti* može imati dvostruke oblike te kako od tvorenice priloga *naprijed*, valja razlikovati tvorenice priloga *unaprijed* jer zadržavaju dvoglasnik. Ujedno ističu: „U oblicima i tvorenicama ostalih riječi u kojima je dvoglasnik iza pokrivene noga *r*, dvoglasnik se krati prema temeljnom pravilu pa se na mjestu *ije* piše *je*: *brijeg* > *brježuljak*, *grijeh* > *grješnik*, *griješiti* > *pogrješka*, *strijela* > *streljica*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 23).

U *Hrvatskome pravopisu* Babića i Moguša iz 2011. pravila se za pokriveno *r* ne mijenjaju te su jednaka navedenom.

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje najprije pojašnjava kako je pokriveno *r* glas *r* kojemu prethodi suglasnik iza kojega nije morfemska granica. Navodi se kako nije to u pravome smislu pravopisno pitanje jer dvostrukosti postoje u izgovoru. „Onaj tko izgovara *bezgrješan*, *grešan*, *greška*, *grešnica*, *grešnik* trebao bi te riječi tako i zapisati, tj. onaj tko piše *bezgrješan*, *grješan*, *grješka*, *grješnica*, *grješnik*, trebao bi te riječi tako i izgovarati.” (Jozić i sur., 2013, str. 19). Iza pokrivenoga *r* piše se *e* (a ne *je*) u riječima koje pripadaju tvorbenoj porodici ovih riječi:

- *brijeg* – *bregovit*, *brežuljak*,
- *grijeh* – *greška*, *pogreška*,
- *strijela* – *strelica*, *streljač*, *streljaštvo*,
- *vrijediti* – *vredniji*, *vrednovanje*.

Isto tako i u oblicima i tvorenicama od *vrijeme* (*vremena*, *nevremena*, *vremenski*) i *ždrijebe* (*ždrebeta*, *ždrebećak*, *ždrebica*). (Jozić i sur., 2013, str. 19). Međutim, napominje se kako se iza pokrivenoga *r* može pisati i *e* i *je* u oblicima jednosložnih imenica muškoga roda koje nemaju dugouzlazni naglasak u genitivu jednine:

- *brijeg* – *bregovi* i *brjegovi* (uz *brjezi*)
- *grijeh* – *grehovi* i *grjehovi*.

Pored toga i u tvorenicama od riječi: *grijeh* – *bezgrešan* i *bezgrješan*, *grešan* i *grješan*, *grešnica* i *grješnica*, *grešnik* i *grješnik* (Jozić i sur., 2013, str. 19). Jasno je kako ovaj *Pravopis* dopušta dvostruko pisanje istaknutoga problema i prikazuje istovrijedne inačice.

Tablica 2 prikazuje navedene i analizirane pravopise i njihova rješenja pisanja *je* ili *e* iza pokrivenoga *r*.

Tablica 2. Pisanje *je* ili *e* iza pokrivenoga *r* od trećega izdanja Babić-Finka-Moguševa pravopisa (1995.) do pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.)

Autori	Naziv	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	1995., 1996.	<i>grijeh</i> : <i>bezgr(j)ేశan</i> , <i>gr(j)ేశni</i> <i>strijela</i> : <i>str(j)elica</i> vrijediti ('biti na cijeni'): <i>vr(j)jedniji</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2004.	<i>brijeg</i> : <i>brjegovi</i> , <i>brjegovit(ost)</i> , <i>brješčić</i> , <i>brježuljakst</i> , <i>brježuljak</i> <i>grijeh</i> : <i>bezgrješan</i> , <i>bezgrješno</i> , <i>bezgrješnost</i> , <i>grjehota</i> , <i>grješan</i> , <i>grješnica</i> , <i>grješnik</i> <i>strijela</i> : <i>nastrjeljivati</i> , <i>odstrjel</i> , <i>strjelast</i> , <i>strjelica</i> vrijediti ('biti na cijeni'): <i>bezvvrjedniji</i> , <i>vrjedniji</i> , <i>vrjednovanje</i> , <i>vrjednovati</i>
Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš	<i>Hrvatski školski pravopis</i>	2005.	<i>brijeg</i> : <i>brježuljak</i> <i>grijeh</i> : <i>grješnik</i> <i>griješiti</i> : <i>pogrješka</i> <i>strijela</i> : <i>strjelica</i>
Stjepan Babić, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2011.	<i>brijeg</i> : <i>brježuljak</i> <i>grijeh</i> : <i>grješnik</i> <i>griješiti</i> : <i>pogrješka</i> <i>strijela</i> : <i>strjelica</i>

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (glavni urednik: Željko Jozić)	Hrvatski pravopis	2013.	brijeg: <i>bregovit, brežuljak, bregovi i brjegovi</i> grijeh: <i>greška, pogreška, grehovi i grjehovi, bezgrešan i bezgrješan, grešan i grješan, grešnica i grješnica, grešnik i grješnik</i> strijela: <i>strelica, streljač, streljaštvo</i> vrijediti: <i>vredniji, vrednovanje</i>
---	-------------------	-------	--

2.3. (NE)GUBLJENJE *D* I *T* U OBLICIMA IMENICA S NEPOSTOJANIM *A* KOJE ZAVRŠAVAJU NA *-DAK, -TAK, -DAC, -TAC, -TKA*

Četvrto izdanje Babić-Finka-Moguševa *Hrvatskoga pravopisa* iz 1996., propisano za školsku upotrebu, propisuje da se glasovi *d*, *t* ispred *c* u imenica na *-dak, -tak, -dac, -tac* gube u oblicima triju riječi: *otac* (*oca, očev*), *sudac* (*suca, sučev*) i *svetac* (*sveci*) (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 52). Navedeno pravilo objašnjavanju: „Zbog jasnoće, odnosno zbog izrazitijeg isticanja osnovne riječi te kako bi se raspoznalo njegovo značenje, u pismu ne bilježi izjednačavanje šumnika *d* ispred *c*, isto tako i *t* ispred *c*.” (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 48). Kao primjere navode se dvosložne imenice:

- N jd. *ledac* – N mn. *ledci* i N jd. *letak* – N mn. *letci*,
- N jd. *mladac* – G jd. *mladca* i N mn. *mladci*,
- N jd. *mlatac* – G jd. *mlatci*,
- N jd. *bitak* – N mn. *bitci* (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 48).

Za trosložne i višesložne imenice napominje se da je lakše raspoznati značenje te se dopušta dvostruki način bilježenja, primjerice:

- N jd. *razgodak* – N mn. *razgodci* i *razgoci*,
- N jd. *napitak* – N mn. *napitci* i *napici*,
- N jd. *zadatak* – N mn. *zadatci* i *zadaci* (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 48).

Isti autori nastavljaju objavljivati nova izdanja dotjerujući stara te tako u osmom izdanju iz 2004. jasno iznose: „Šumnici *d* i *t* ispred *c*

gube se u riječima *otac* (G jd. *oca*, N mn. *oci* i *očevi*), *svetac* (G jd. *sve-ca*, N mn. *sveci*), *sudac* (G jd. *sudca*, N mn. *suci*) i njihovim tvorenica-ma. U ostalim imenicama na samoglasnik + *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* i *-tka* ostaju *d* i *t*:

- *ledac* – G jd. *ledca*, N mn. *ledci*,
- *mladac* – G jd. *mladaca*, N mn. *mladci*,
- *iscjedak* – N mn. *iscjedci*,
- *razgodak* – N mn. *razgodci*,
- *bitak* – N mn. *bitci*,
- *letak* – N mn. *letci*,
- *napitak* – N mn. *napitci*,
- *mlatac* – G jd. *mlatca*, N mn. *mlatci*,
- *kokotac* – G jd. *kokotca*, N mn. *kokotci*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 54).

Slijedom navedenoga, napominje se da valja razlikovati značenje u primjerima *mladčev* (prema *mladac*) i *mlatčev* (prema *mlatac*) te *gudčev* (prema *gudac*).

Suautori *Hrvatskoga školskoga pravopisa* ističu da se ne bilježi „gubljenje *d* i *t* ispred *c*, *č* u oblicima imenica s nepostojanim *a* u završetku *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak*, *-tka*, ako je taj završetak ispred otvornika:

- *ledac* > *ledca*, *ledci*,
- *mladac* > *mladca*, *mladci*,
- *razgodak* > *razgodci*,
- *iscjedak* > *iscjedci*,
- *zadak* > *zadci*,
- *mlatac* > *mlatca*, *mlatci*,
- *letak* > *letci*,
- *zadatak* > *zadatci*,
- *napitak* > *napitci*,
- *zagonetka* > *zagonetci*,
- *pripovijetka* > *pripovijetci*,
- *mladac* > *mladčev*,
- *mlatac* > *mlatčev*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 31).

Osim toga, napominju: „Ako je ispred završetka *-tak* zapornik, *t* se u oblicima gubi: *listak, liska, lisci; naprstak, naprska, naprsci*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 31). Iznimke su imenice: *otac, sudac* i *svetac* te u njihovim oblicima *d* i *t* ispada:

- *otac* > *oca, oci, očev*,
- *sudac* > *suca, suci, sučev*,
- *svetac* > *sveca, sveci, svečev* (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 31).

Nasuprot tomu, *Hrvatski pravopis* suautora Babića i Moguša iz 2011. kao iznimku samo navodi riječ *otac* (G jd. *oca*, N mn. *oci* i *očevi*). „U svim ostalim imenicama na otvornik + *-dak, -dak, -tak, -tac, -tka* ostaju *d* i *t*.” (Babić i Moguš, 2011, str. 37). Valja istaknuti pisanje riječi *sudac* (G jd. *sudca*, N mn. *sudci*) te *svetac* (G jd. *svetca*, N mn. *svetci*) kao jedinu razliku u odnosu na izdanje iz 2004.

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje propisuje da se „*t* ne piše u oblicima imenice *otac* i izvedenicama od te imenice: *otac* – *oca, ocu, oci* (uz *očevi*), *očinski*; *praotac* – *praoca, praocu* (...) te u izvedenicama osim posvojnih pridjeva i umanjenica od imenica na *-dak, -tak, -dac, -tac, -tka* u kojima je samoglasnik *a* nepostojan: *pače* (‘mlado patke’ za razliku od *patče* – vokativ od *patak*), *želučani*.” (Jozić i sur., 2013, str. 16).

S druge strane, *t* ili *d* piše se u oblicima imenica muškoga roda koje završavaju na *-dak, -tak, -dac, -tac* u kojima je samoglasnik *a* nepostojan, a neki su od navedenih primjera:

- *predak* – *predci*,
- *sudac* – *sudci*,
- *svetac* – *svetci*,
- *letak* – *letci*,
- *privitak* – *privitci*,
- *dodatak* – *dodatci*,
- *zadatak* – *zadatci* (Jozić i sur., 2013, str. 16).

Potrebno je još istaknuti da uz preporučeno rješenje dopuštaju i pisanje u sljedećim primjerima: *predak* – *predci* i *preci*; *sudac* – *sudci* i *suci*; *svetac* – *svetci* i *sveci*, ali ne daju šire objašnjenje.

Posvojne je pridjeve od imenice *sudac* i *svetac* dopušteno pisati i *sučev* i *svečev*, jednako kao i izvedenice tih riječi (Jozić, 2013, str. 121).

Nadalje, izostavljanje *t* i *d* dopušteno je u riječima: *deseci*, *dobici*, *dodaci*, *nedostaci*, *podaci*, *postoci*, *zadaci*, *želuci* te na izvedenice od tih riječi. To se objašnjava tradicijskim razlozima i čestoćom uporabe.

Tablica 3 prikazuje navedena rješenja u raščlanjivanim pravopisima.

Tablica 3. (Ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka* od četvrtoga izdanja Babić-Finka-Moguševa pravopisa (1996.) do pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.)

Autori	Naziv	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	1996.	<i>otac</i> – <i>oca</i> <i>sudac</i> – <i>suca</i> <i>svetac</i> – <i>sveca</i> <i>zadatak</i> – <i>zadatci</i> <i>zagonetka</i> – <i>zagonetci</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2004.	<i>otac</i> – <i>oca</i> <i>sudac</i> – <i>suca</i> <i>svetac</i> – <i>sveca</i> <i>zadatak</i> – <i>zadatci</i> <i>zagonetka</i> – <i>zagonetci</i>
Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš	<i>Hrvatski školski pravopis</i>	2005.	<i>otac</i> – <i>oca</i> , <i>oci</i> , <i>očev</i> <i>sudac</i> – <i>suca</i> , <i>suci</i> , <i>sučev</i> <i>svetac</i> – <i>sveca</i> , <i>sveci</i> , <i>svečev</i> <i>zadatak</i> – <i>zadatci</i> <i>zagonetka</i> – <i>zagonetci</i>
Stjepan Babić, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2011.	<i>otac</i> – <i>oca</i> , <i>oci</i> , <i>očev</i> <i>sudac</i> – <i>sudca</i> , <i>sudci</i> <i>svetac</i> – <i>svetca</i> , <i>svetci</i> <i>zadatak</i> – <i>zadatci</i> <i>pripovijetka</i> – <i>pripovijetci</i>

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (glavni urednik: Željko Jozić)	Hrvatski pravopis	2013.	otac – oca, ocu, oci sudac – sudci i suci svetac – svetci i sveci zadatak – zadatci i zadaci pripovijetka – pripovijetki
---	-------------------	-------	--

3. METODOLOGIJA

U raščlambi su obuhvaćeni osnovnoškolski udžbenici i radne bilježnice za razrednu nastavu. Korpus obuhvaća četrdeset i šest osnovnoškolskih udžbenika i radnih bilježnica različitih izdavača (Školska knjiga, Profil Klett, Alfa, Glas Koncila, Kršćanska sadašnjost) za prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovne škole iz sljedećih pet predmeta: Hrvatski jezik, Matematika, Priroda i društvo, Glazbena kultura i Vjeronauk. U njima su analizirana tri normativna problema: pisanje zanijezanoga prezenta glagola *htjeti*, glasovi *e/je* iza pokrivenoga *r*, te imenice s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac* i *-tka*.

Udžbenici za engleski, njemački ili talijanski jezik nisu analizirani jer nisu napisani hrvatskim jezikom, a za Tjelesnu i zdravstvenu kulturu te Likovnu kulturu nema udžbenika pa se nisu ni mogli uzeti u obzir.

Uporabu svih udžbenika i radnih bilježnica analiziranih u ovome radu odobrilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te se oni nalaze u *Katalogu odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole za školsku godinu 2022./2023.* koji objavljuje Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Svi ti udžbenici trebaju biti usklađeni s rješenjima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, koji je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske 31. srpnja 2013. godine preporučilo za uporabu u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske (Jozic i sur., 2013, neobroćeno).

Početna je pretpostavka da će tri promatrana normativna pitanja u analiziranim udžbenicima biti u skladu s rješenjima institutskoga pravopisa: dakle, sastavljeno pisanje zanijezanoga prezenta glagola *htjeti*, glavninom bez pokrivenoga *r* te negubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

U tablici 4 donosi se cjelovit popis analiziranih udžbenika i radnih bilježnica raspoređen po nastavnim predmetima i razredima.

Tablica 4. Popis analiziranih udžbenika i radnih bilježnica

Hrvatski jezik	
1. razred	Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). <i>Pčelica 1</i>, radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga. Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). <i>Svijet riječi 1</i>, integrirana radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga. Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 1</i>, početnica za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
2. razred	Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). <i>Pčelica 2</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Školska knjiga. Težak, D., Gabelica, M., Marjanović, V., Škribulja Horvat, A. (2021). <i>Škrinjica slova i riječi 2</i>, integrirani radni udžbenik iz hrvatskoga jezika za drugi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Alfa. Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Pcedić, U., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 2</i>, udžbenik hrvatskog jezika za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett. Budinski, V., Kollar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). <i>Trag u priči 2</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika za 2. razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.
3. razred	Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). <i>Zlatna vrata 3</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga. Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). <i>Svijet riječi 3</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). <i>Trag u priči 3</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.

4. razred	Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). <i>Zlatna vrata 4</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga. Zokić, T., Vladušić, B., Španić, A., Jurić, J. (2022). <i>Svijet riječi 4</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2021). <i>Trag u priči 4</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika za 4. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
Matematika	
1. razred	Cindrić, M., Mišurac, I., Špika, S. (2022). <i>Matematička mreža 1</i>, udžbenik matematike u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). <i>Moj sretni broj 1</i>, zbirka zadataka za matematiku u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Boras Mandić, A., Lončar, L., Pešut, R., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 1</i>, udžbenik matematike za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
2. razred	Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). <i>Moj sretni broj 2</i>, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). <i>Matematička mreža 2</i>, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
3. razred	Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). <i>Moj sretni broj 3</i>, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). <i>Matematička mreža 3</i>, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Martić, M., Ivančić, G., Kuvačić Roje, L., Tkalčec, D., Lažeta, Ž. (2020). <i>Super matematika za prave tragače 3</i>, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
4. razred	Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). <i>Moj sretni broj 4</i>, udžbenik matematike u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). <i>Moj sretni broj 4</i>, radna bilježnica za matematiku u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.

Priroda i društvo	
1. razred	Letina, A., Kisovar Ivanda, T., De Zan, I. (2023). <i>Istražujemo naš svijet 1</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 1</i>, udžbenik prirode i društva u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2023). <i>Eureka 1</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Piškuljić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 1</i>, udžbenik prirode i društva za prvi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.
2. razred	Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2022). <i>Istražujemo naš svijet 2</i>, udžbenik prirode i društva u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2023). <i>Istražujemo naš svijet 2</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 2</i>, udžbenik prirode i društva prirodu u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 2</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Piškuljić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 2</i>, udžbenik prirode i društva za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
3. razred	Letina, A., Kisovar Ivanda, T., Braičić, Z. (2022). <i>Istražujemo naš svijet 3</i>, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 3</i>, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Svoboda Arnautov, N., Škreblin, S., Basta, S., Jelić Kolar, M. (2020). <i>Pogled u svijet 3: Tragom prirode i društva</i>, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.

4. razred	Kisovar Ivanda, T., Letina, A., Braičić, Z. (2022). <i>Istražujemo naš svijet 4</i>, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Bakarić Palička, S., Čorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 4</i>, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga. Čorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 4</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
Glazbena kultura	
1. razred	Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). <i>Razigrani zvuci 1</i> , radni udžbenik glazbene kulture u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
2. razred	Sikirica, V. (2020). <i>Nina i Tino 2</i> , edukativne aktivnosti za nastavu glazbene kulture u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
3. razred	Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). <i>Razigrani zvuci 3</i> , radni udžbenik glazbene kulture u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
4. razred	Janković, A., Stojaković, S., Ambuš-Kiš, R. (2021). <i>Glazbeni krug 4</i> , udžbenik glazbene kulture za 4. razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
Vjeronauk	
1. razred	Šimunović, J., Petković, T., Lipovac, S. (2019). <i>U Božjoj ljubavi 1</i> , udžbenik za katolički vjeronauk prvoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.
2. razred	Petković, T., Šimunović, J., Lipovac, S. (2020). <i>U prijateljstvu s Bogom 2</i> , udžbenik za katolički vjeronauk drugoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.
3. razred	Pažin, I., Pavlović, A. Džambo Šporec, M. (2020). <i>U ljubavi i pomirenju 3</i> , udžbenik za katolički vjeronauk trećeg razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
4. razred	Pažin, I., Pavlović, A. (2021). <i>Darovi vjere i zajedništva 4</i> , udžbenik za katolički vjeronauk četvrtog razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
Dodatni nastavni materijali	
Piskač, R., Fabijanić, S. (2020). <i>Volim boravak za 5!</i> radni listići za produženi boravak za 2. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.	

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. PISANJE ZANIJEKANOGA OBLIKA PREZENTA GLAGOLA *HTJETI*

Sastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

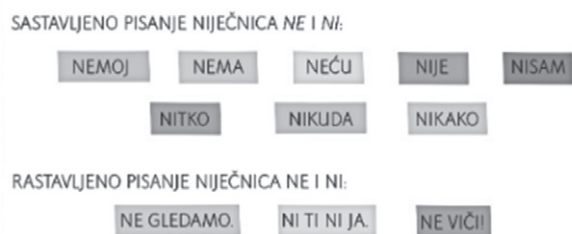
- ...*ne*, *nećete*. – *Reče koka*. – *Pojest ću ga sama...* (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 87)
- Što *nećeš* nositi u školskoj torbi? (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str. 9)
- *Neće*, *neće* i baš *neće*! (Španić i sur., 2022, 125. str)
- ...sada ti *neće* biti teško naučiti i sva oduzimanja brojeva do 10. (Cindrić, Mišurac i Špika, 2022, str. 88)
- *Reci: Molim te, nećemo se svađati!* (Letina, Kisovar Ivanda i De Zan, 2023, str. 119)
- ...sa *neću* se bore od sumraka do zore... (Jandrašek i Ivaci, 2022, str. 8)
- *Neću* to više raditi! (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 65)

2. razred

PISANJE NIJEČNICE <i>ni</i> I <i>ne</i>	
RASTAVLJENO	SASTAVLJENO
NE MOGU	NIJE
NE DAM	NISU
NE ŽELIM	NEĆU
NE SMIJEM	NEMAM
NE ZNAM	NEDOSTAJE

Slika 1. Pisanje niječnice *ni* i *ne* u udžbeniku *Pčelica 2* (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 103)

Slika 2. Pravilo o pisanju zanijevanog prezenta glagola *htjeti* u udžbeniku *Trag u priči 2* (Budinski, Kollar Billege, Ivančić, Mijić, Puh Malogorski, 2020, str. 67)

- *Neću* popiti nijednu čašu mlijeka. (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 86)
- Ako su brojevi veći od 12, *nećeš* ih znati pročitati, ali ih možeš zapisati u bilježnicu. (Cindrić i Mišurac, 2022, str. 20)
- Tako *nećeš* propustiti čestitati rođendan prijatelju ili prijateljici u razredu. (Kisovar Ivanda i Letina, 2023, str. 61)
- ...i da im više *neće* biti najbolji prijatelj. (Čorić Grgić, Bakarić Palička, Križanac i Lukša, 2022, str. 100)
- Ne! *Nećete* umrijeti! (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 24)
- Naravno da *neću*, tajne se uvijek čuvaju. (Sikirica, 2020, str. 6)

3. razred

- Niječnicu NE pišemo odvojeno od glagola (ne čitam, ne pišem, ne gledam...). Spojeno pišemo glagole *neću*, *nemam*, *nisam*, *nije*. (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 66)
- I nikada narod zaboravit *neće* Vukovar! (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str. 64)
- ...razlika se *neće* promijeniti. (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 44)
- ...*neće* nam biti teško dijeliti troznamenaste brojeve. (Cindrić i Mišurac, 2022, str. 104)
- Neke od biljaka i životinja *neće* preživjeti te promjene. (Letina i Kisovar Ivanda, 2022, str. 100)
- ...ljudi *neće* sijati pšenicu... (Bakarić Palička, Čorić Grgić, Križanac i Lukša, 2022, str. 48)

- *Zar prestat' to neće, da l' itko to zna?* (Jandrašek i Ivaci, 2022, str. 41)

4. razred

- *Nikada neću biti tužan ni sam.* (Ivić i Krmpotić, 2023, 32. str)
- *Rat je ružna stvar i mi nećemo ratovati.* (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 24)
- *Koliko litara soka neće stati u te posude?* (Jakovljević Rogić, Mikleć i Prtajin, 2022, str. 150)
- *U zraku koji je ostao u čaši, svijeća neće gorjeti.* (Kisovar, Letina i Braičić, 2022, str. 24)
- *Nećemo više s tobom igrati košarku!* (Bakarić Palička, Ćorić Grgić, Križanac i Lukša, 2022, str. 82)
- *Ana se sigurno neće zaraziti.* (Ćorić Grgić, Bakarić Palička, Križanac i Lukša, 2022, str. 80)
- *Bijednik taj za radost neće znat'.* (Janković, Stojaković, Ambroš-Kiš, 2021, str. 70)

Rastavljeno pisanje zanijevanoga oblika prezenta glagola *htjeti* može se pronaći u sljedećim primjerima:

2. razred

UZ NEKE RIJEČI NIJEČNICU NE IPAK PIŠEMO ZAJEDNO:

nedostajati

nemam

nemoj

neću

NEĆU I NE ĆU može se pisati na oba načina!

Slika 2. Pravilo o pisanju zanijevanoga prezenta glagola *htjeti* u udžbeniku *Škrinjica slova i riječi 2* (Težak, Gabelica, Marjanović, Škribulja Horvat, 2021, str. 103)

- *Hrvoje ne će ići u Zadar.* (Piskač i Fabijanić, 2020, str. 32)

Mimo udžbenika i radnih bilježnica uočen je još jedan primjer u lektirnom djelu *Hrabrica* autorice Horvat-Vukelje koje se čita u 1. razredu:

- *Ne ću se više voziti! Ne ću!* (Horvat-Vukelja, 2009, str. 5)
- *Ne ćeš pasti, opusti se!* (Horvat-Vukelja, 2009, str. 5)

Svi udžbenici i radne bilježnice usklađeni su s *Hrvatskim pravopisom* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Preporučenoj inačici valja dati prednost nad drugima i njom se koristiti u školskim udžbenicima. Analizom udžbenika i radnih bilježnica uočeno je da prevladava sastavljeno pisanje, dakle preporučena inačica: *neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće*. Uspoređujući udžbenike Hrvatskoga jezika, ustanovilo se da se u lekcijama o jesnim i niječnim rečenicama navodi da se niječnica *ne* piše sastavljeno u zanižanom obliku prezenta glagola *htjeti*.

Malobrojni su primjeri rastavljenoga pisanja te je tako jedinu iznimku učinio udžbenik *Škrinjica slova i riječi 2* izdavača Alfa navodeći da se može pisati *neću* i *ne ću*. Ostali udžbenici to ne spominju, već nalažu isključivo sastavljeno pisanje. Zanimljivo je da rastavljeno pisanje nije uočeno u ostatku udžbenika unatoč istaknutome pravilu.

Još jedna od iznimaka pronađena je u radnim listićima za produženi boravak za drugi razred osnovne škole *Volim boravak za 5!* koje je odobrila Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske te u lektiri *Hrabrica* ili *Kako je Perica postao hrabar*, koju također izdaje Školska knjiga. Tako se učenici mogu naći u situaciji da u školi uče sukladno jednomu pravilu, a pri čitanju lektire ili rješavanju dodatnih materijala naiđu na drugačije rješenje.

4.2. GLASOVI E/JE IZA POKRIVENOGA R

Pisanje e iza pokrivenoga *r* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

grijev:

- *Osim što je stavio pogrešnu kravatu, pogrešno je zakopčao dugmad na odijelu...* (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 72)

- *Ono nepogrešivo zna kome koja boja pristaje.* (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 80)
- *Luka je napisao šaljivu priču. Ima četiri pogreške.* (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, 59. str)
- *A pogreške se svima ponekad dogode.* (Veronek Germadnik, Veikić, Križman Roškar, 2020, str. 86)
- *Pronađi pogrešku i prekriži je.* (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2023, str. 109)
- *U opisu ljeta potkrale su se neke pogreške.* (Letina, Kisovar Ivanda i De Zan, 2023, str. 51)
- *U sljedećim rečenicama su četiri pogrešne riječi.* (Bakarić Palička, Ćorić Grgić, Križanac i Lukša, 2022, str. 99)
- *Kao što Bog nama oprašta naše pogreške, tako trebamo oprostiti i mi jedni drugima.* (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 65)

strjelica:

- *..strelice prema zadanom smjeru...* (Piškulić Marjanović, Pizzitola, Prpić, Križman Roškar, 2020, str. 63)
- *Prati smjer strelica i broj polja.* (Boras Mandić, Lončar, Pešut, Križman Roškar, 2020, str. 48)

vrijediti:

- *Samovrednovanje* (Palička, Ćorić Grgić, Križanac, Lukša, 2023, str. 70)

2. razred

brijeg:

- *Otok je vrh: // brežuljka // brda // planine.* (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 16)
- *48 mrava koji žive na brežuljku pozvalo je svojih 26 prijatelja iz doline (...) Koliko mrava sada živi u mravinjaku na brežuljku?* (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 44)
- *Je li u blizini tvoje škole brežuljak, brdo ili gora?* (Kisovar Ivanda i Letina, 2022, str. 40)
- *U mjestu kojem živim i polazim školu te u njegovoj okolini prevladava brežuljasto zemljište.* (Kisovar Ivanda i Letina, 2023, str. 75)

- *Najniži je brežuljak, slijede brdo i gora, a najviša je planina.* (Ćorić Grgić, Bakarić Palička, Križanac i Lukša, 2022, str. 44)

grijež:

- *Mislim da su mi dali pogrešno ime.* (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 86)
- *...dopunite sastavke i ispravite pogreške koje ste uočili.* (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 101)
- *...što nećeš pogrešno činiti kako bi uštedio/uštedjela energiju u svojem kućanstvu?* (Kisovar Ivanda i Letina, 2022, str. 104)
- *Znam navesti biblijske primjere kako je Bog milosrdan i oprašta čovjekove pogreške.* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)

vrijediti:

- *Zar život nije vredniji od jela i tijelo od odijela?* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 14)
- *Zar niste vi vredniji od njih?* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 14)

3. razred

brijeg:

- *Svaka gora i brežuljak neka se spusti.* (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 46)
- *U tadašnjoj Bregovitoj ulici.* (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2020, str. 151)

grijež:

- *...s neba siđe dole radi grešnika.* (Jandrašek i Ivaci, 2022, str. 24)
- *Kloniti se grešne prigode...* (Pažin, Pavlović, Džambo Šporec, 2020, str. 104)
- *...moli za nas grešnike.* (Pažin, Pavlović, Džambo Šporec, 2020, str. 103)
- *...jer daruje grešniku ljubav Boga...* (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 71)
- *Čovjek se grešniku svratio.* (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 68)
- *...i da nikada nije kasno ispraviti učinjenu pogrešku.* (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 33)

- ...i ispravi pogreške ako ih uočiš. (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 34)
- Zna za naše slabosti, pogreške i grijehe. (Pažin, Pavlović, Džambo Šporec, 2020, str. 71)

strijela:

- Pročitaj u smjeru strelice. (Martić, Ivančić, Kuvačić Roje, Tkalčec i Lažeta, 2020, str. 54)
- Svaku životinju poveži strelicom s njezinom hranom. (Svoboda Arnautov, Škreblin, Basta i Jelić Kolar, 2020, str. 34)
- ...asfalt u parku strelovito je nestajao. (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str. 16)
- Simbol za recikliranje sastoji se od tri strelice... (Letina, Kisovar Ivanda i Braičić, 2022, str. 52)

4. razred

brijeg:

- Ti natapaš bregove iz dvorova svojih. (Pažin i Pavlović, 2021, str. 15)

grijev:

- ...ni kad je slab i grešan. (Pažin i Pavlović, 2021, str. 81)
- Zašto je njegova zadaća na kraju bila puna pogrešaka? (Ivić i Krmpotić, 2023, 52. str)
- biti u zabludi = biti u što pogrešno uvjeren (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 156)
- I oni čine pogreške. (Pažin i Pavlović, 2021, str. 38)

vrijediti:

- Međusobno vrednujte opise djeda Snjegovića. (Ivić i Krmpotić, 2023, 73. str)
- Vršnjačko vrednovanje (Ivić i Krmpotić, 2023, 73. str)
- ...često najvredniju životnu lekciju naučimo od običnih ljudi... (Ivić i Krmpotić, 2023, 102. str)
- ...od onoga koji je tebi najvredniji... (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 97)
- Koji su darovi najskuplji, a koji najvredniji? (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2021, str. 116)

Pisanje je iza pokrivenoga *r* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

brijeg:

- *Ježić Ubodežić peo se na briježić!* (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str 141)

grijeh:

- *...moli za nas grješnike...* (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 45)
- *prijestupe = pogrješke* (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 63)

vrijediti:

- *Najvrjednije stvari ne mogu se kupiti novcem.* (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 43)

2. razred

grijeh:

- *...bio je veliki grješnik...* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)
- *Matej je napustio svoj stari, grješni život i odlučio ga slijediti.* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)
- *za prijatelja bih te molio koji zna pomoći da ispravim pogrješke...* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 15)
- *Ako oprostiš pa priznaš pogrješku, pravi si prijatelj.* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)
- *...odlučim popraviti pogrješke...* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 79)

strijela:

- *Ako staneš na polje sa strijelicom ili ljestvama, nakon što odgovoriš na pitanje preskačeš u polje na koje vodi.* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 84)

4. razred

- *Ponavljanje i vrjednovanje* (Pažin i Pavlović, 2021, str. 49)

Najprije valja podsjetiti da se prema preporučenoj inačici institut-skoga *Pravopisa* iza pokrivenoga *r* piše *e* u riječima: *brijeg* – *bregovit*, *brežuljak*; *grijeh* – *greška*, *pogreška*; *strijela* – *strelica*, *streljač*, *streljaštvo*; *vrijediti* – *vredniji*, *vrednovanje*. Nadalje, u oblicima jednosložnih imenica muškoga roda koje nemaju dugouzlazni naglasak u genitivu jednine može se pisati *i* i *e* i je: *brijeg* – *bregovi* i *brjegovi* te *grijeh* – *grehovi* i *grje-hovi*. Također i u tvorenica od riječi *grijeh*: *brezgrešan* i *bezgrješan*, *grešan* i *grješan*, *grešnica* i *grješnica*, *grešnik* i *grješnik*.

Prema dopuštenoj inačici može se pisati i *strjelica*, *vrjedniji*, *vrjednovanje*, *vrjednovati*, *grješka*, *pogrješka*, *pogrješan* i *pogrješno*, ali prednost ima preporučena inačica.

Primjeri iz analiziranih udžbenika ukazuju na češću uporabu preporučene inačice, da se iza pokrivenoga *r* piše *e*: *pogreška*, *grešan*, *ne-pogrešivo*, *grešnik*, *strelica*, *vrednije*, *vrednovanje*, *najvrednije*, *brežuljak*.

Upotrebljava se i dopuštena inačica prema kojoj iza pokrivenoga *r* ide *je* pa se tako mogu pronaći primjeri: *pogrješke*, *grješnik*, *grješni*, *strjelicom*, *najvrednije*, *vrjednovanje* koji su najčešći u udžbenicima Vjeronauka. Dopuštene inačice nisu uočene u analiziranim udžbenicima i radnim bilježnicama za treći razred. Navedeni primjeri potvrđuju da se u udžbenicima i radnim bilježnicama koristi dvostrukom pravopisnom normom s većim udjelom pisanja *e* iza pokrivenoga *r*.

4.3. IMENICE NA -DAK, -TAK, -DAC, -TAC, -TKA

Negubljenje *d* i *t* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

svetac:

- *Svetci* su Božji prijatelji. (Šimunović, Petković i Lipovac, 2019, str. 32)
- *Tko su svetci?* (Šimunović, Petković i Lipovac, 2019, str. 32)
- *Jesi li dobio ime po nekom svetcu? Saznaj po kojem se svetcu zove tvoja crkva.* (Šimunović, Petković i Lipovac, 2019, str. 34)

zadatak:

- *Što primjećuješ u napisanim zadacima?* (Boras Mandić, Lončar, Pešut i Križman Roškar, 2020, str. 46)
- *Zadaci riječima* (Boras Mandić, Lončar, Pešut i Križman Roškar, 2020, str. 49)

2. razred

podatak:

- *Upravo ti skriveni podatci pokazuju tijelu da je došlo proljeće.* (Piškulić Marjanović, Pizzitola, Prpić i Križman Roškar, 2020, str. 41)

predak:

- *Tvoji su predci tvoji roditelji, bake i djedovi, prabake i pradjedovi itd.* (Piškulić Marjanović, Pizzitola, Prpić i Križman Roškar, 2020, str. 19)

svetac:

- *Jesu li svetci ljudi koji su živjeli prije nas?* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 88)

zadatak:

- *Zadaci za rad u skupinama* (Veronek Germadnik, Vekić, Povedić i Križman Roškar, 2020, str. 143)

3. razred

podatak:

- *Prikupljeni su sljedeći podatci.* (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 87)
- *Podatci o vremenu važni su za mnoge ljudske djelatnosti.* (Letina, Kisovar Ivanda i Braičić, 2022, str. 45)
- *Prema podacima Državnog zavoda za zaštitu...* (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2020, str. 62)
- *Zadani su podatci...* (Martić, Ivančić, Kuvačić Roje, Tkalčec i Lažeta, 2020, str. 48)

predak:

- *Kako se predci i potomci brinu jedni o drugima?* (Letina, Kisovar Ivanda i Braičić, 2022, str. 61)

- *Tko su predci? Što si ti svojim predcima?* (Svoboda Arnautov, Škrebilin, Basta i Jelić Kolar, 2020, str. 86)

redak:

- *Redci prikazuju broj stanovnika.*” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 30)

trenutak:

- *...da se u teškim trenutcima na njega oslanjaju...* (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 39)

4. razred

podatak:

- *Podatci o filmu* (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 158)
- *Koji su podatci najvažniji?* (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 86)

predak:

- *Predci mojih predaka živjeli su ovdje.* (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 67)

svetac:

- *Svaka župa ima svojega svetca zaštitnika. (...) Narod se molitvom utječe svetcima za pomoć. Zašto posebno slavimo svetce?* (Pažin i Pavlović, 2021, str. 109)

trenutak:

- *U kojim se trenutcima može prepoznati ljubav?* (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2021, str. 20)
- *...bilježili su se istiniti trenutci stvarnih ljudi...* (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 158)

Gubljenje *d* i *t* može se pronaći u sljedećim primjerima:

2. razred

svetac:

- *...i svecima hvaliti i slaviti.* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 77)

- *Tako se svakog dana prisjetimo nekog sveca. (...) Hoćeš reći da su svi sveci umrli?* (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 88)

4. razred

sudac:

- *Čovječe, tko me postavio sucem ili djeliocem nad vama?* (Pažin i Pavlović, 2021, str. 42)

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje zaključuje da je jedina iznimka u kojoj se gubi *t* u oblicima imenice *otac* i u njezinim izvedenicama. U svim drugim slučajevima zadržavaju se *d* i *t* s naglaskom na tome da je dvostruko pisanje dopušteno u imenicama: *predak* – *predci* i *preci*, *sudac* – *sudci* i *suci* te *svetac* – *svetci* i *sveci* iz tradicijskih razloga i česte uporabe.

U analiziranim udžbenicima i radnim bilježnicama najčešće se zadržavaju *d* i *t* u imenicama s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka* te se sukladno tomu mogu pronaći primjeri: *zadatci*, *svetci*, *predci*, *podatci*, *trenutci*. U analiziranim udžbenicima za prvi i treći razred nisu uočene dopuštene inačice, već samo preporučene.

Isto tako, uočeni su primjeri u kojima se *d* i *t* ne gubi: *svecima*, *sveca*, *sveci*, *sucem*. Takvo rješenje nije preporučeno, ali je dopušteno u propisima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Navedeni su primjeri najčešći u udžbenicima Vjeronauka izdavača Kršćanska sadašnjost i Glas Koncila koji se koriste dvostrukom pravopisnom normom. U udžbeniku *U prijateljstvu s Bogom 2* može se pronaći imenica *svetac* koja se u istoj lekciji pojavljuje u dvama oblicima – *sveci* i *svetci*.

Istaknuti primjeri potvrđuju da se u udžbenicima i radnim bilježnicama upotrebljavaju pravopisne dvostrukosti s većim udjelom negubljenja *d* i *t* u imenicama s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

5. ZAKLJUČAK

Na temelju analize osnovnoškolskih udžbenika i radnih bilježnica može se zaključiti da pravopisna praksa u školskim materijalima u velikoj mjeri slijedi preporučene norme *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji je od 2013. godine preporučen za uporabu u školama. Iako u pojedinim udžbenicima i dalje postoje iznimke u obliku dopuštenih rješenja, preporučena rješenja sve su zastupljenija. Uočena je dominantna upotreba preporučenih pravopisnih oblika posebno u pisanju zanižanoga prezenta glagola *htjeti* (*neću, nećeš, neće...*), a odstupanja poput rastavljenoga pisanja (*ne ću, ne ćeš...*) rijetka su i prisutna uglavnom u starijim materijalima ili lektiri.

Manja nesukladnost u pisanju riječi s pokrivenim *r* (*vrijediti* – *vrednovanje, grijeh* – *pogreška*) te neujednačenost u (ne)gubljenju *d* i *t* u oblicima imenica na *-dak, -tak, -dac, -tac, -tka* ukazuju na potrebu za dodatnim usklađivanjem. Takve neujednačenosti mogu utjecati na učenike jer ih izlažu različitim pravopisnim rješenjima unutar obrazovnoga sustava, što može otežati usvajanje standardne norme.

Međutim, pravopis nije statičan sustav, već je oblikovan dugotrajnim jezičnopolitičkim procesima i često odražava kompromis između različitih pravopisnih tradicija. Budući da se ne razvija izolirano, već pod utjecajem društvenih i povijesnih čimbenika, postavlja se pitanje koliko je opravdano potpuno isključiti inačice koje su desetljećima bile prisutne u hrvatskoj jezičnoj praksi, a postoje i danas. Premda je u nižim razredima osnovne škole nužno osigurati pravopisnu dosljednost, u višim bi razredima moglo biti korisno učenike upoznati i s povijesnim pravopisnim promjenama i mogućim inačicama. Takav bi pristup omogućio bolje razumijevanje jezične standardizacije i razvijanje kritičkoga promišljanja o jeziku te smanjio pravopisnu nesigurnost.

Buduća istraživanja mogla bi proširiti analizu na veći uzorak udžbenika iz različitih predmeta, uključujući srednjoškolske materijale, kako bi se dobila cjelovitija slika o pravopisnoj standardizaciji u obrazovanju.

IZVORI

- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eu-reka 1*, udžbenik prirode i društva u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2023). *Eu-reka 1*, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eu-reka 3*, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eu-reka 4*, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Boras Mandić, A., Lončar, L., Pešut, R., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 1*, udžbenik matematike za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kollar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči 2*, radni udžbenik hrvatskog jezika za 2. razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči 3*, radni udžbenik hrvatskog jezika za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2021). *Trag u priči 4*, radni udžbenik hrvatskog jezika za 4. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Cindrić, M., Mišurac, I., Špika, S. (2022). *Matematička mreža 1*, udžbenik matematike u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). *Matematička mreža 2*, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). *Matematička mreža 3*, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.

- Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 2*, udžbenik prirode i društva prirodu u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 2*, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 4*, radna bilježnica za prirodu i društvo u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Horvat Vukelja, Ž. (2009). *Hrabrica ili Kako je Perica postao hrabar*, lektira za prvi razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). *Pčelica 1*, radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). *Pčelica 2*, radni udžbenik hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). *Zlatna vrata 3*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). *Zlatna vrata 4*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). *Moj sretni broj 1*, zbirka zadataka za matematiku u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). *Moj sretni broj 2*, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). *Moj sretni broj 3*, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). *Moj sretni broj 4*, udžbenik matematike u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.

- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). *Moj sretni broj 4*, radna bilježnica za matematiku u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). *Razigrani zvuci 1*, radni udžbenik glazbene kulture u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). *Razigrani zvuci 3*, radni udžbenik glazbene kulture u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Janković, A., Stojaković, S., Ambuš-Kiš, R. (2021). *Glazbeni krug 4*, udžbenik glazbene kulture za 4. razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2022). *Istražujemo naš svijet 2*, udžbenik prirode i društva u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2023). *Istražujemo naš svijet 2*, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Kisovar Ivanda, T., Letina, A., Braičić, Z. (2022). *Istražujemo naš svijet 4*, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Letina, A., Kisovar Ivanda, T., De Zan, I. (2023). *Istražujemo naš svijet 1*, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Letina, A., Kisovar Ivanda, T., Braičić, Z. (2022). *Istražujemo naš svijet 3*, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Martić, M., Ivančić, G., Kuvačić Roje, L., Tkalčec, D., Lažeta, Ž. (2020). *Super matematika za prave tragače 3*, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Pažin, I., Pavlović, A. Džambo Šporec, M. (2020). *U ljubavi i pomirenju 3*, udžbenik za katolički vjeronauk trećeg razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Pažin, I., Pavlović, A. (2021). *Darovi vjere i zajedništva 4*, udžbenik za katolički vjeronauk četvrtog razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

- Petković, T., Šimunović, J., Lipovac, S. (2020). *U prijateljstvu s Bogom 2*, udžbenik za katolički vjeronauk drugoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.
- Piskač, R., Fabijanić, S. (2020). *Volim boravak za 5!* radni listići za produženi boravak za 2. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Piškulić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 1*, udžbenik prirode i društva za prvi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Piškulić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 2*, udžbenik prirode i društva za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Sikirica, V. (2020). *Nina i Tino 2*, edukativne aktivnosti za nastavu glazbene kulture u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Svoboda Arnautov, N., Škreblin, S., Basta, S., Jelić Kolar, M. (2020). *Pogled u svijet 3: Tragom prirode i društva*, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). *Svijet riječi 1*, integrirana radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). *Svijet riječi 3*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunović, J., Petković, T., Lipovac, S. (2019). *U Božjoj ljubavi 1*, udžbenik za katolički vjeronauk prvoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.
- Težak, D., Gabelica, M., Marjanović, V., Škribulja Horvat, A. (2021). *Škrinjica slova i riječi 2*, integrirani radni udžbenik iz hrvatskoga jezika za drugi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Alfa
- Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 1*, početnica za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Pcedić, U., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 2*, udžbenik hrvatskog jezika za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.

- Zokić, T., Vladušić, B., Španić, A., Jurić, J. (2022). *Svijet riječi 4*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.

LITERATURA

- Babić, S. (1998.). Glasovi je/e iza pokrivenoga r. *Jezik 1*, 4–14.
- Babić, S. (2000). Hrvatski su pisci uvijek pisali likove tipa grješnik, pogrješka, strjelica. *Jezik 48*, 162–172.
- Babić, S. (2005). *Temelji Hrvatskomu pravopisu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (1996). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2000). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2002). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2003). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2004). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2006). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Ham, S., Moguš, M. (2005). *Hrvatski školski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Moguš, M. (2011). *Hrvatski pravopis usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika*. 2. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Bakota, L. (2011). Pravopisna norma u udžbenicima. *Jezik*, god. 58, br. 4, str. 135–149.
- Florschütz, J. (1916/2002). *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski li-cej, preparandije i više pučke škole*. Treće izdanje. Zagreb: Ex libris.

- Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. (2006). *Normativnost i više-funkcionalnost u hrvatskome standardnome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Gazdić-Alerić, T., Rogina, J. (2021). Usklađenost teksta matematičkih udžbenika i radnih bilježnica za razrednu nastavu s propisanim udžbeničkim standardima. U: Zbornik radova *Učitelj – između tradicije i suvremenosti*, ur. S. Vrcić-Mataija i I. Cvitković Kalanjoš, Sveučilište u Zadru, str. 152–169.
- Glasnović Gracin, D., Cvikić, L. (2014). Matematika i hrvatski standardni jezik, *Matematika i škola*, god. 15, br. 73, str. 101–109.
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013). *Hrvatski pravopis*. <http://pravopis.hr/pravila/>. Pristupljeno 17. siječnja 2025.
- Jozić, Ž. i sur. (2013). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Nemeth-Jajić, J. (2022). Grammar and Spelling Choices in Contemporary Croatian Language Textbooks. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, br. 15, str. 147–167. <https://doi.org/10.38003/zrffs.15.8>
- Sentić, A. (2023). *Normativne dvostrukosti u osnovnoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama* (Diplomski rad). Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:171163>

THE LANGUAGE OF PRIMARY SCHOOL TEXTBOOKS: ORTHOGRAPHIC DUALITIES BETWEEN THE NORMS AND PRACTICE

ABSTRACT

The paper analyzes three normative issues in Croatian orthography: the writing of the negative particle *ne* in the negated present tense form of the verb *htjeti* (to want), the writing of the diphthong after consonant group ending in *r*, and the (non)elision of *d* and *t* in noun forms with unstable *a* ending in *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. The analysis examines language practice in primary school textbooks and workbooks for five school subjects from the first to the fourth grade. The aim is to determine the extent to which orthographic solutions in teaching materials align with the norms of the *Hrvatski pravopis* (Croatian Orthography) of the Institute of Croatian Language and Linguistics, which has been recommended for use in schools since 2013.

The findings confirm the coexistence of dual orthographic norms, with a higher prevalence of the fused negation form in the present tense of *htjeti* (*neću*, *nećeš*, *neće...*), the use of *e* after the analyzed consonant cluster with *r*, and the retention of *d* and *t* in nouns with an unstable *a*.

The study also explores the sociolinguistic and language policy aspects of orthographic standardization, emphasizing the importance of familiarizing students with historical variants of orthographic solutions. While ensuring a stable norm is essential in the lower grades of primary school, introducing students to orthographic changes in higher grades could help them develop a deeper understanding of language standardization and a critical approach to language.

Key words: orthographic duality, normative consistency, negated present tense of *htjeti*, covered *r*, (non)elision of *d* and *t*, educational standardization.